

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกับผู้ปกครอง และเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อเรื่องออกเป็น 6 ตอนด้วยกัน คือ

- ตอนที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
- ตอนที่ 2 กระบวนการอบรมกล่อมเกล่าและการเรียนรู้ทางการเมือง
- ตอนที่ 3 ครอบคลุมเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย
- ตอนที่ 4 หน่วยงานที่จัดกิจกรรมด้านประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน
- ตอนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรปราการ
- ตอนที่ 6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 7 สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ความหมายของ ประชาธิปไตย

คำว่า "ประชาธิปไตย" (Democracy) มีรากศัพท์มาจากภาษาเรียกว่า "Demo" แปลว่า "ประชาชน" กับ "Kratia" ซึ่งแปลว่า "การปกครอง" (ชัยอนันต์ สมุทวาณิช, 2523) สำหรับในภาษาไทย คำว่า "ประชาธิปไตย" นั้น ผู้ริเริ่มมาใช้เป็นคนแรก คือ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ "ประชาธิปไตย" สามารถแยกได้เป็น 2 คำ คือ "ประชา" หมายถึง "ประชาชน" และ "อธิปไตย" หมายถึง "อำนาจสูงสุดของแผ่นดิน" เมื่อรวมกัน

แล้ว หมายถึง "การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน" (เชาวรัตน์ คັນสยะวิชัย, 2525)

นักปราชญ์ นักการศึกษา และนักรัฐศาสตร์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า "ในระบอบประชาธิปไตยอำนาจสูงสุดอยู่ในมือประชาชนทั้งหมด" (อ้างใน บัญญัติ สมชอบ, 2532)

ลินคอล์น (Lincoln) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน (อ้างใน รัชณี พลารักษ์, 2532)

ฮาร์โวลด์ ลาสกี (Harold Laski) อธิบายว่า "ประชาธิปไตยเป็นความปรารถนาที่มนุษย์ต้องการรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง และความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (อ้างใน จรูญ สุภาพ, 2532)

ชโยนันต์ สมุทวณิช (2523) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า หมายถึง อุดมการณ์ซึ่งประกอบด้วย การมีศรัทธาในความสามารถของสติปัญญา การมีศรัทธาในความสามารถที่จะค้นหาเหตุผลเพื่อประกอบกับการตัดสินใจ ความเชื่อในความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและทางการเมือง ความเชื่อในอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลที่เกิดจากตัวแทนของประชาชน ความเชื่อในสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมและมีความเคารพในความคิดเห็นและการตัดสินใจของมติของคนส่วนมาก

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2518) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค แต่สิทธิในระบอบประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วย การรู้จักหน้าที่ เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย คือ เสรีภาพที่จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่น ไม่ว่า

จะเป็นไปในทางใด และความเสมอภาคในโอกาสที่จะทำงานทุกชนิด ตลอดจนเสมอภาคในการที่ก้าวออกไปในกิจการงานนั้น ๆ

บรรพต วีระลัย, สุรพล ราชภัฏทาร์กซ์ และบวร ประพตดี (2528) ได้รวบรวมคานิยามของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมืองการปกครองไว้ 7 ประการคือ

1. การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
2. การปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด
3. การปกครองโดยเสียงของคนส่วนมาก โดยไม่ลืมนิติของคณส่วนน้อยหรือคนที่มีเสียงน้อยในสังคม
4. การปกครองโดยหลักนิติธรรม
5. การปกครองที่ถือว่า เสียงของประชาชนเป็นเสียงสวรรค์
6. การปกครองที่เน้นในเรื่องความเสมอภาค โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นผู้นำโดยทัดเทียมกันได้
7. การปกครองที่เจริญรอยตามพุทธภาษิตที่ว่า "บชาสุชมหคตม"

นอกจากนี้ สาโรช บัวศรี (2520) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยเป็น 3 สถานะ ที่เรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย คือ

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ หมายถึง การมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของมนุษย์ เกิดคุณวิสัยภาพและเสรีภาพของมนุษย์
2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมืองและวิธีการจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ว่า อำนาจเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนเท่านั้น และประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้ โดยการเลือกตั้งที่มีกำหนดวาระ ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชนและเพื่อประชาชน

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกันปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งทางกายและวาจา ไม่ก้าวก่ายในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งมวล

จากแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของ อำนาจสูงสุดของประเทศ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งทาง ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และความหมายของประชาธิปไตยมี 3 ฐานะ คือ ประชาธิปไตยในฐานะอุดมการณ์ ประชาธิปไตยในฐานะรูปแบบการปกครอง และ ประชาธิปไตยในฐานะวิถีชีวิต

หลักการประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบต่าง ๆ จะต้องมีหลักการเป็นจุดร่วมปฏิบัติของหน่วยงาน าระบอบการปกครองนั้น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นระเบียบและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ของบุคคลในสังคม ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงหลักการของประชาธิปไตยไว้ดังนี้

กมล สมวิเชียร (2520) ได้กล่าวถึงหลักการประชาธิปไตยไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน สิทธิดังกล่าวหมายถึงสิทธิที่เห็นได้ในการดำรง ชีวิตแต่ละวันของแต่ละคน
2. การตกลงโดยสันติวิธี ใช้เหตุผล คนในสังคมประชาธิปไตยจะไม่ใช้การตัดสิน ปัญหาโดยพลະกำลัง ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ต้องพึ่งศาล
3. ความยุติธรรมในสังคม หมายถึง ความพยายามที่จะให้บุคคลมีความเป็นอยู่ และศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เพราะบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันด้านความสามารถ สติปัญญา พื้นฐานชีวิตและอื่น ๆ อยู่แล้ว วิธีการที่รัฐจะช่วยให้บุคคลมีความทัดเทียมกันนั้นมีหลายวิธี และ

ที่เห็นได้ชัดทั้งวิธีการและคุณค่าก็คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนให้มากที่สุดและสูงที่สุดโดยไม่คิดมูลค่า และมีระบบสงเคราะห์คนยากจนด้วยสวัสดิการด้านต่าง ๆ เป็นต้น

จวณู คูณมี (2520) กล่าวว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการคือ

1. เสรีภาพ (Liberty) คือ ความเป็นอิสระของบุคคลที่จะกระทำหรือประกอบกิจการใด ๆ ได้อย่างเสรี แต่การกระทำนั้น ๆ จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2. สมภาพ (Equality) คือ ความเสมอภาคระหว่างบุคคล คือ ทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันตามกฎหมาย

3. ภราดรภาพ (Festernity) คือ ทุกคนย่อมได้รับความรักความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น หมายถึง มีความรักกันฉันพี่น้อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกันเมื่อคราวตกทุกข์ได้ยาก

สมพงษ์ เกษมสิน และจวณู สุภาพ (2526) ได้กล่าวถึงหลักการประชาธิปไตยไว้ทั้งสิ้น 16 ประการ คือ

1. หลักการที่ถือว่าประชาชนมีอำนาจในการปกครองประเทศ โดยการเลือกผู้แทนของตนมาทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนทั้งหมด ดังนั้นรัฐบาลที่ประชาชนได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเป็นสมบัติของประชาชน

2. หลักการในการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ โดยการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร การแสดงความคิดเห็น การตั้งพรรคการเมือง การรวมกลุ่มเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

3. หลักการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชน รัฐบาลต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชน ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยปลอดภัย โดยให้มีหลักประกันเกี่ยวกับสวัสดิภาพของประชาชน เช่น บัณฑิต การศึกษา อาชีพ และรายได้ เป็นต้น

4. หลักการใช้เหตุผล ในการแสดงออก การดำเนินงาน ตลอดจนความสัมพันธ์ต่อกัน การแสดงความคิดเห็น การแก้ปัญหา การพัฒนา การเปลี่ยนแปลง และการปรับปรุง
5. หลักความยินยอม เป็นการแสวงหาความเห็นพ้องต้องกัน โดยในบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพในการคิดและตัดสินใจ นอกจากนี้ยังหมายถึงความยินยอมพร้อมใจที่จะทำให้งานของคนส่วนใหญ่ดำเนินไปด้วยดี
6. หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก โดยคำนึงถึงเสียงข้างน้อยไม่ว่าแรง การแก้ปัญหา การหาข้อยุติ การตัดสินใจ การใช้หลักเกณฑ์เสียงข้างมาก ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาค ใช้หลักเหตุผลไม่ใช้อารมณ์ และไม่วิตรอนสิทธิของฝ่ายข้างน้อยโดยไม่เป็นธรรม
7. หลักกฎหมาย ยึดถือกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือกติกาในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อความยุติธรรมแก่ประชาชน เพราะกฎหมายได้กำหนดขึ้นโดยผู้แทนประชาชนจึงถือว่ามาจากประชาชนนั่นเอง ดังนั้นทุกคนย่อมเข้าใจ เห็นและรับทราบด้วยกฎหมาย
8. หลักการรับฟังและถือเอาเจตนาของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ ทั้งนี้รัฐบาลควรสนองความต้องการของประชาชนโดยทั่วไปอย่างแท้จริงตามความสามารถและกำลังของประเทศ
9. หลักการปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด เพื่อรักษาสีทิสเสรีภาพของประชาชน โดยกำหนดขอบเขตอำนาจของรัฐบาลไว้ในวันรัฐธรรมนูญ ให้ประชาชนสามารถจัดตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ คอยติดตามการทำงานของรัฐบาลใช้หลักการกระจายอำนาจ กำหนดให้มีการจำกัดระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร
10. หลักความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันทางการเมือง กฎหมาย และโอกาสที่จะได้รับประโยชน์หรือหลักประกันต่าง ๆ แต่จะได้รับประโยชน์หรือความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล
11. หลักศีลธรรม ศีลธรรมเป็นหลักการที่ควบคุมมิให้บุคคลกระทำการที่เป็นการเบียดเบียนโดยมิชอบ แต่มุ่งสนับสนุนให้มนุษย์เอื้อเพื่อช่วยเหลือกันและมีจิตใจกอบด้วยคุณธรรม เป็นการช่วยลดปัญหาซึ่งเป็นผลดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

12. หลักการพัฒนาและการปกครองตนเอง ด้วยความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความสามารถในการปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทั้งทางด้านความคิด สติปัญญา และการกระทำ จึงสมควรที่จะให้มนุษย์กำหนดการปกครองตนเองได้ โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเลือกองค์การที่ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน และวิธีการที่ใช้เป็นหลักการปกครองประเทศได้

13. หลักเสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่บุคคลจะทำหรือปฏิบัติตามความพอใจโดยไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นและไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม

14. หลักการยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ประชาธิปไตยถือว่าบุคคลมีความสำคัญ มีคุณค่า มีความรู้สึก และมีจิตใจ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด จะถูกเหยียดหยามกันไม่ได้

15. หลักการยอมรับข้อสงสัย เนื่องจากประชาธิปไตยยึดหลักเหตุผล จึงถือว่าการคิดทางการเมืองและนโยบายต่าง ๆ จะต้องมีการพิสูจน์ทดลอง ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความคิดกว้างขวาง มีใจกว้างและยับยั้งการผูกขาดความคิดเห็น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักการประชาธิปไตยที่รวบรวมได้นั้น มีอยู่มากมายหลายประการ แต่หลักการที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป ประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักภราดรภาพ นั่นก็คือหลักการประชาธิปไตยของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2332 (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534)

คุณลักษณะของพลเมืองในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยมิได้มีฐานะเป็นรูปแบบการปกครองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ซึ่งทั้งสองระบบจะมีลักษณะเกี่ยวพันและเอื้ออำนวยต่อกัน ดังเช่น ปราวินท์ นาครทรรพ มีความเห็นว่า "ประเทศไทยจะเป็นประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องพัฒนาทั้ง 2 ระบบไปพร้อม ๆ กัน คือ ต้องพัฒนาระบบการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพัฒนาระบบวิถีชีวิตของคนไทยให้เป็นประชาธิปไตยด้วย" ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า "การพัฒนาสังคมไทยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย

ไปด้วยเพราะถ้าคนไทยขาดประชาธิปไตยอันวิถีสี่ชีวิตแล้ว ต่อให้รัฐธรรมนูญที่ฉบับ การเลือกตั้ง ครั้งแล้วครั้งเล่าประเทศไทยก็เป็นประชาธิปไตยไม่ได้" (อ้างใน เจียม เศรษฐ, 2521)

ดังนั้น ประชาธิปไตยในวิถีชีวิตจึงมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะ ว่าถ้าหากประชาชนในสังคมมีการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแล้ว ย่อมจะช่วยให้การปกครองของประเทศมีเสถียรภาพและเจริญก้าวหน้าได้

ด้วยเหตุที่ประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการปกครองระบอบประชาธิปไตย นัก รัฐศาสตร์และนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอคุณลักษณะของประชาชนหรือพลเมืองดีในวิถีชีวิต แบบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2517) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยไว้ว่า

1. ต้องมีจิตใจสนับสนุนหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย
2. ต้องยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีความเชื่อมั่นในความ เสมอภาคของบุคคล และเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. ตัดสินปัญหาด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อมูลพยานที่จะต้องปฏิบัติตามจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย
4. ต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง
5. ต้องสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. ต้องมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น และมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่ หรือสถาบันของราชการ
7. ต้องรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและทางสร้างสรรค์
8. ต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ เช่น การอ่อนน้อม ยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ

วีระยุทธ วิเชียรโชติ (2517) ได้แบ่งวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการระบอบธรรม ซึ่งก็คือ การเคารพในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

2. ด้านสามัคคีธรรม คือ การร่วมกันประชุม ปรีกษาหาหรือกันตั้งแต่ชั้นวางแผนงานร่วมกัน ปฏิบัติงานรวมกันแบบเคียงบ่าเคียงไหล่ และประเมินผลงานร่วมกัน โดยทุกคนมีความรับผิดชอบต่องานและตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

3. ด้านปัญญาธรรม คือ การใช้ปัญญาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ในการขบคิดแก้ปัญหาของบุคคลและของกลุ่ม

4. ด้านวินัยธรรม คือ การรู้จักขอบเขต กติกา สำนึกในสิทธิและหน้าที่ ใช้สิทธิเสรีภาพภายในขอบเขต หลักแห่งวินัยธรรมแยกออกเป็น 3 ระดับ คือ วินัยในตนเอง วินัยต่อกลุ่มหรือหมู่คณะ และวินัยต่อสังคม

5. ด้านคุณธรรม ซึ่งเป็นเกณฑ์เกี่ยวกับการมีศีลธรรมประจำใจ ในเรื่องของความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม และมีความสามารถในการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความโลภ ความโกรธ และความหลง พอสมควรแก่อัตภาพ ถ้าหากบุคคลและสังคมหย่อนในเกณฑ์ข้อนี้ ระบบประชาธิปไตยก็จะถูกใช้ไปในทางที่ผิดได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2521) กล่าวว่า วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมทางการเมือง หรือการมีจิตใจแบบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1. คนส่วนใหญ่นับสิ่งสมจะต้องมีอุดมคติร่วมกัน ยอมรับและสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยและเห็นพ้องต้องกันว่าวิธีการของประชาธิปไตยดีกว่าการปกครองแบบอื่น

2. เห็นความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เชื่อมมั่นในความเสมอภาคของบุคคล รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากความคิดความเชื่อของตน トラบเท่าที่ยังไม่กระทบกระเทือนหรือวิครอนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. เคารพในกติกาของประชาธิปไตย และถือเป็นข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามกติกานั้น ๆ เช่น การยึดมั่นในค่านิยมทางประชาธิปไตย การยอมรับในการแข่งขันโดยเสรีภาพทางความคิด การยอมรับ การปกครองโดยเสียงข้างมากและคุ้มครองสิทธิของเสียงข้างน้อย การเลือกตั้งโดยเสรี การเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงมติของมหาชน การยึดหลักการ

ปกครองโดยกฎหมาย การยอมรับหลักการและวิธีการประสานความคิดเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

4. สนใจกิจกรรมของบ้านเมืองและสนใจเข้ามีส่วนร่วมในการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปลงคะแนนเสียง และติดตามการปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ของรัฐบาลว่ากระทำไปสอดคล้องกับเจตนารมณ์และผลประโยชน์ของประชาชนหรือไม่

5. มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน ใฝ่มุ่งหวังสิทธิและเสรีภาพโดยไม่พาลพาดพิงและความรับผิดชอบของพลเมือง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพกฎหมาย เสียภาษี และอุทิศตนเป็นทหารเพื่อป้องกันประเทศ เป็นต้น

6. เป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น เพื่อสร้างบรรยากาศอันดีต่อการร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคม และพร้อมที่จะใช้วิธีประนีประนอมเมื่อเกิดขัดแย้งขึ้น ต้องยอมรับกันว่าการแก้ปัญหาด้วยวิธีการแบบประชาธิปไตยมักจะไม่รวดเร็วทันใจเหมือนวิธีการเผด็จการ แต่ผลลัพธ์มักจะเป็นที่พอใจของประชาชน

7. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและเป็นไปในทางสร้างสรรค์แบบที่เรียกว่า "ตีเพื่อก่อ" ไม่ใช่ "ตีเพื่อทำลาย" การรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ต้องกระทำเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน ในครอบครัว ในโรงเรียน มหาวิทยาลัย ฯลฯ การมีความคิดเห็นเป็นของตนเองและกล้าแสดงออกเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นเพราะการทำให้ทุกคนมีเสรีภาพแต่ไม่ยอมให้เสรีภาพนั้นเท่ากับไม่เกิดผลอะไรเลย การยอมคล้อยตามเชื่อฟังคนง่าย ๆ โดยไม่คิดไตร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเองนั้นเป็นคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตย

8. ต้องมีบุคลิกภาพที่ไม่เป็นเผด็จการทางความคิดและการกระทำ กล่าวคือ ใฝ่นิยมการใช้อำนาจเด็ดขาดให้แก่ผู้นำคนเดียวในลักษณะ "เชื่อผู้นำชาติหันม้าย" เป็นต้น

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) กล่าวว่า วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตยเป็นหลักสำคัญค่านิยมและทัศนคติของบุคคลในการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจรรณาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ใช้ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีขันติ

ธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัว เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น

ศาสตราจารย์ บัณฑิต (2520) กล่าวว่า วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตย หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ใช้หลักการประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันเป็นนิสัย โดยระบุว่า หลักการประชาธิปไตยที่กล่าวถึงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง (Respect for Individuals) หรือ คารวะธรรม คือ ทุกคนจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา และความคิด
2. การแบ่งปันการมีส่วนร่วมและการร่วมมือกัน (Sharing Participating and Co-operating) หรือสามัคคีธรรม คือ การแบ่งงานกันทำ วางแผนทำงานร่วมกัน ประสานงานในกิจกรรมต่าง ๆ
3. การมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (Faith in the Method of Intelligence) หรือปัญญาธรรม คือ การใช้ปัญญาเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้การพูด การคิด การกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งโดยตนเองและร่วมมือกับบุคคลอื่นเป็นไปในทางที่มีคุณธรรม และศีลธรรม

วิสุทธิ โปธิแทน (2524) ได้อธิบายไว้ว่า วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตย หมายถึง การมีความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้าง ธารงไว้ พัฒนา และผลักดันให้ประชาธิปไตยไปสู่ความมีเสรีภาพ และเจริญรุ่งเรืองในอัตราสูงได้ และยังได้สรุปลักษณะของวิธีชีวิตแบบประชาธิปไตยไว้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ความมีเหตุผลหรือการกระทำอย่างมีเหตุผล (rational empiricism)
2. การเคารพซึ่งกันและกัน (Mutual respect) แบ่งออกเป็น
 - 2.1 การเคารพในความเป็นมนุษย์
 - 2.2 การเคารพในความสามารถของกันและกัน

3. การตกลงกันด้วยการถกเถียง ประนีประนอม และอดกลั้นในความคิดเห็นที่แตกต่าง (Consent by discussion, compromiss, and tolerance)

4. การดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และไม่ถูกแทรกแซงอย่างไม่จำเป็นจากรัฐ

สมศักดิ์ เกี่ยวกิ่งแก้ว (2525) กล่าวว่า วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตย ได้แก่ สิ่งที่อยู่ในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. ประชาชนรู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค รักความเป็นธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน
2. มีการแก้ปัญหาขัดแย้งด้วยเหตุด้วยผล ยิ่งกว่าการว้ากกำลังเข้าแก๊ซ
3. ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ยอมรับว่าทัศนะของคนอื่นอาจไม่ตรงกับทัศนะของตนก็ได้
4. สนใจงานกิจการบ้านเมือง และสนใจที่จะเข้าร่วมงานกิจกรรมทางการเมือง
5. มีความรับผิดชอบบนหน้าที่และเป็นผู้วินัยที่ดี มีเจตนาสร้างสรวรค์ และไม่มีบุคลิกภาพที่เป็นเผด็จการ

กรมประชาสัมพันธ์ (2529) กล่าวว่า วิธีชีวิตที่ถือว่าเป็นประชาธิปไตยนั้นควรจะต้องประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้

1. หลักการใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต
2. หลักการสมัครใจ
3. หลักการมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
4. หลักการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
5. หลักการเกี่ยวกับการมีระเบียบวินัย
6. หลักความสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล

กรมสามัญศึกษา (2529) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่แสดงความเป็นประชาธิปไตยไว้ว่า

1. มีจิตใจที่สนับสนุนและยึดมั่นในกติกาปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. เห็นความสำคัญและเคารพในศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไว้วางใจผู้อื่น มองโลกแง่ดี รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลทางสร้างสรรค์ ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ
3. สนใจงานกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยสำนึกบทบาทหน้าที่ของตน

ในต่างประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้มีการกล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองดีในวิถีแห่งประชาธิปไตยไว้เช่นกัน เช่น

เอเบนสไตน์ (Ebenstein, 1976) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่ามีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การกระทำสิ่งใด ๆ โดยชี้เหตุผลเป็นหลัก
2. การปรึกษาหารือ รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
3. การมีความเสมอภาคกัน
4. การยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน
5. รัฐเป็นผู้ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์
6. มีเสรีภาพในการจัดตั้งองค์การหรือสมาคม
7. การตรวจกฎหมาย ท้าโดยคำนึงถึงสิทธิและประโยชน์ของประชาชน
8. การดำเนินการที่ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม

จากการพิจารณาคุณลักษณะของพลเมืองดีในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะพลเมืองดีในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของวีรยุทธ วิเชียรโชติ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคารวะธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม ด้าน

วินัยธรรม และด้านคุณธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ละเอียดและเหมาะสมจึงได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

ตอนที่ 2 กระบวนการอบรมกล่อมเกลาและการเรียนรู้ทางการเมือง

การที่ประชาชนในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะใดนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization) หรือกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเมืองคักรหรือสถาบันต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง และการอบรมกล่อมเกลานี้เกิดขึ้นตลอดชีวิต ครอบคลุมที่ยังอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมมนุษย์ ซึ่ง โรเซนบาม (Rosenbaum, 1975) ได้กล่าวเอาไว้ว่า

...สิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง คือ การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง และความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลได้รับการก่อรูปแบบขึ้นโดยปัจเจกบุคคลและสถาบันที่มีอำนาจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคลในระยะแรกเริ่มของชีวิตตลอดชีวิตในระดับต่าง ๆ กัน

กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองนี้ เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจศึกษามาเป็นเวลานานแล้ว ในยุคของนักปรัชญาการเมืองรุ่นแรก ๆ กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง หมายถึง วิธีการเตรียมบุคคลให้พร้อมสำหรับการเป็นพลเมือง (Citizenship) ในแบบที่พึงปรารถนาของรัฐนั้น ๆ ในผลงานเรื่อง The Republic ของเพลโต ได้กล่าวถึงการศึกษาและประสบการณ์แก่เด็กว่า เป็นช่องทางและวิธีการที่จะสร้างค่านิยมแห่งความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม

อีสตัน และเดนนิส (Easton and Dennis, 1942) อธิบายว่า กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง หมายถึง วิธีการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง (Political orientations) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ ทศนคติ บทสถาน และค่านิยม

จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นใหม่แล้ว สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองอันได้แก่ เด็ก ๆ ก็จะต้องแสวงหาแบบแผนของความใหม่เอี่ยมเอียงทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะมีผลต่อความคงอยู่ของระบบการเมืองนั้น ๆ

กระบวนการอบรมกล่อมเกลாதองการเมืองจะเกิดขึ้นโดยผ่านสถาบันและตัวการ (Agents) ต่าง ๆ กัน บางตัวการก็มีบทบาทต่อการสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างชัดเจน เช่น การสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียน แต่บางตัวการก็มีบทบาทให้การอบรมกล่อมเกลாதองการเมืองโดยทางอ้อมหรือแฝงเร้น เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทองการเมืองนั้นเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง อันเป็นการพัฒนาลักษณะเฉพาะในทางการเมืองของแต่ละคนขึ้นมาเป็นฐานของทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองในวัยผู้ใหญ่ การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันตลอดช่วงชีวิต และ น่าจะสรุปได้ว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสิ้นสุดลง ๕ ที่ใด

การเรียนรู้ทางการเมือง

ในเรื่องของการเรียนรู้ทางการเมือง ได้มีนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมือง ไว้ดังนี้คือ

แลงคัตตัน (Langton, 1969) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางการสืบทอดทางวัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นกระบวนการของการสืบทอดผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในสิ่งที่กำหนดรูปแบบของตนในส่วนที่สัมพันธ์กับการเมืองที่เหมาะสม

อีสตัน และเดนนิส (Easton and Dennis, 1942) อธิบายว่า การเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง วิธีการที่สังคมจะส่งผ่านความริเริ่มเอียงทางการเมือง (Political orientation) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความรอบรู้ ทักษะคติ หรือบรรทัดฐาน และค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีการเรียนรู้ทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งผ่านไปยังคนรุ่นใหม่แล้ว สมาชิกของระบบการเมือง เช่น เค็ดที่เิดิดาหมก็จะต้องแสวงหาแบบแผนความริเริ่มเอียงทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา - ดังนั้นการเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่ช่วย
- ให้ระบบการเมืองนั้นสามารถคงอยู่ได้ การเรียนรู้ทางการเมืองจะประกอบด้วยกระบวนการของพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลเกิดความริเริ่มเอียงทางการเมืองและรูปแบบพฤติกรรมของตน

แมนไฮม์ (Mamhiem, 1975) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ความรู้และการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง เป็นการรู้ถึงสิ่งที่ตกทอดทางสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ระยะเริ่มต้นในครอบครัวและต่อเนื่องมาในสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันทางศาสนา วิทยาลัย กลุ่มทำงาน สื่อมวลชน พรรคการเมืองหรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาล (Hiessman, 1969) นั่นคือ การเรียนรู้ทางการเมืองจะต้องเกิดขึ้นอย่างมีขั้นตอน เป็นกระบวนการและจะมีการติดต่อกันตั้งแต่เกิดจนตาย ครอบคลุมเนื่องกันตลอด การเรียนรู้ทางการเมืองส่วนหนึ่งจะเป็นเรื่องของระบบการศึกษาที่ให้แก่บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการของชนชั้นนำ ประชาชนจะมีทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพเป็นอย่างไรนี้ขึ้นอยู่กับว่านโยบายทางการศึกษาเป็นอยู่อย่างไร (Apter, 1965) เพราะฉะนั้นด้านนโยบายการศึกษามุ่งไปในทางใด การเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลก็จะมุ่งไปในทางนั้นด้วย

จากความหมายของการเรียนรู้ทางการเมืองที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด พอสรุปได้
ว่า การเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งความรู้ ทักษะคติ พฤติกรรม และค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง

ในเรื่องของการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น ได้มีผู้สนใจศึกษามากมาย เช่น อีสตัน และเดนนิส (Easton and Dennis, 1969) กรีนสไตน์ (Greenstien, 1960) วิชสเบิร์ก (Weisberg, 1974) ซิเกล (Sigel, 1965) โดยทั่วไปนั้นยอมรับว่า การรับรู้กับการเรียนรู้ทางการเมืองมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นแรก คือ มูลฐานที่เรียกว่า กระบวนการเรียนรู้ในขั้นมูลฐาน (Basic socialization process) เป็นขั้นที่ทารกได้รับการฝึกให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นช่วงที่จะเรียนรู้ถึงทัศนคติ ค่านิยม ทักษะและความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่างๆ ของบุคคล ความรู้พื้นฐานและวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะของสังคม อาจเรียกได้ว่า เป็นระดับแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน (Manifest level)

ขั้นที่สอง คือ ขั้นสะสมความรู้ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างแฝงเร้น (Latent level) เป็นขั้นที่มีความรู้ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้นั้นสะสมเพิ่มพูนเป็นประสบการณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกที่ไปกำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นในระดับนี้เองที่บุคคลจะมีจิตสำนึกว่าตนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือที่เรียกว่า "เอกลักษณ์" (Identity) พร้อมมูลด้วยวุฒิภาวะ (Mature) อาทิเช่น การระบายออกผ่านทางอารมณ์ ความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในการทรงจำ มีความเข้าใจต่าง ๆ เป็นต้น ในขั้นนี้บทบาทของครอบครัวและสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียนจะเป็นตัวปลูกฝังได้มาก

ขั้นที่สาม เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองตามการพัฒนาความรู้ที่บุคคลมีอยู่ ขยายขอบเขตกว้างออกไปอีก เริ่มมีความรู้สึกต่อโลกการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา ได้รู้และมีทักษะ รวมทั้งเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองอีกด้วย ในขั้นนี้บทบาทของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในทางสังคม เช่น กลุ่มหรือองค์การต่าง ๆ ในทางสังคม สื่อมวลชน เป็นต้น จะเริ่มมีบทบาทสูงขึ้น

ขั้นสุดท้าย เป็นขั้นที่บุคคลผ่านขั้นการเป็นสมาชิกการเมืองที่ยังไม่มีบทบาททางการเมืองโดยตรง นอกจากจะเริ่มรู้และเข้าใจเท่านั้น มาเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองหรือมีความรู้และความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น คือ สามารถแยกแยะลักษณะของเอกภาพของสถาบันทางการเมืองได้ ทำให้ทัศนคติและบุคลิกภาพทางการเมืองที่ชัดเจนและถาวรกว่าเดิม รวมทั้งสามารถปรับตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมหรือมีสิ่งที่ พาย (Pye, 1965)

เรียกว่า "การเมืองชาติ" (National polity) หรืออาจเรียกได้ว่า เป็น "กระบวนการสรรหาทางการเมือง" (The process of political recruitment)

จากขั้นตอนนี้ขึ้นไป พายยันว่า การเรียนรู้ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อค่านิยม ทักษะคติ ความรู้ หรือที่เรียกกันว่า "โครงสร้างของบุคลิกภาพขั้นพื้นฐาน" ของบุคคลแต่ละคนอย่างน้อยแตกต่างกัน บางครั้งการอบรมในระดับครอบครัวอาจมีประสิทธิผลมากกว่าระดับเพื่อนฝูงและสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย แต่บางครั้งการอบรมในระดับปลาย คือการเรียนรู้ทางการเมือง โดยสถาบันทางการเมือง ก็อาจจะมีประสิทธิผลมากกว่า มีบ่อยครั้งที่ทัศนคติและค่านิยมในการเรียนรู้ชั้นต่าง ๆ ชัดกันจนเห็นได้ชัด เนื่องจากบุคคลเกิดวิกฤติการณ์ทางบุคลิกภาพ ซึ่งเกิดจากการได้รับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยพบหรือเคยเห็นมาก่อนหรือเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ผลรวมของความไม่แน่ใจในบุคลิกภาพลักษณะของตน มักจะไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับชาติ

นอกจากนี้กระบวนการการเรียนรู้ทางการเมือง ยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือเป็นการถ่ายทอดพฤติกรรมทางการเมืองที่เกิดจากการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่ง อัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond and Powell, 1966) ได้แยกวัฒนธรรมทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองที่เกิดจากการเรียนรู้ทางการเมืองออกเป็นสาม ๆ ให้ "เห็นได้ชัด" (subjective realm) ออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ขั้นการเรียนรู้ (cognitive orientation) ได้แก่ การเรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์ทางการเมืองและความเชื่อทางการเมือง ไม่ว่าการรู้นั้นจะถูกหรือผิดก็ตาม
2. ขั้นเกิดความรู้สึก (effective orientation) ได้แก่ ความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองทั้งหลาย ไม่ว่าจะจะเป็นความรู้สึกต่อส่วนรวม ความรู้สึกต่อคนแปลกหน้า ความรู้สึกไม่สนใจอาศัยต่อระบบหรือองค์กรทางการเมืองนั้น ๆ เป็นเรื่องความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองทั้งหลาย

3. ชั้นเกิดการประเมินค่า (evaluative orientation) ได้แก่ ความคิดเห็นเชิงประเมินค่าต่าง ๆ ที่มีต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นการเอาค่านิยมจับกับวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือเหตุการณ์ทางการเมืองใด ๆ

การเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในด้านใด กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความรู้สึก หรือด้านการประเมินค่า สามารถเรียนรู้ได้ 2 ทาง (Dawson and Prewitt, 1969)

1. การเรียนรู้โดยตรง (Direct Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสอนหรือการอบรมลึทธิ (Introduction) เกิดจากการตั้งใจสอน (Intentional Teaching) กล่าวคือ มีการกำหนดระยะเวลา มีหลักสูตรและวิธีสอน และมีการวางแผน

2. การเรียนรู้โดยทางอ้อม (Indirect Learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ (Unintentional Teaching) เช่น การได้รับความรู้จากกลุ่มเพื่อน สมาคม ครอบครัว โรงเรียน โดยการพูดคุยกันระหว่างบุคคลในองค์การเหล่านั้น

อัลมอนต์ (Almond, 1966) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้โดยตรงกับการเรียนรู้โดยทางอ้อมว่ามีอิทธิพลแตกต่างกัน เขาสรุปว่า การเรียนรู้โดยทางอ้อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากกว่า โดยให้เหตุผลว่า เพราะการเรียนรู้โดยอ้อมมีองค์การถ่ายทอดการเรียนรู้หลายองค์การ องค์การที่สำคัญคือ บ้าน บ้านเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ไม่เหมือนการเรียนรู้โดยตรง นอกจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งมีระยะเวลาจำกัดมาก และในสถานศึกษานั้นเองก็มีทั้งการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง ได้แก่ วิชาที่บังคับตามหลักสูตร กับการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม เป็นการเรียนรู้นอกชั้นเรียนเกิดจากความสัมพันธ์กันทางสังคมได้มาโดยกิจกรรมพิเศษ การพูดคุย เช่น การมีสภานักเรียน-นักเรียนพูดคุยกันกับครูนอกเวลาเรียน กลุ่มเพื่อนวิพากษ์วิจารณ์เรื่องเกี่ยวกับการเมืองก่อให้เกิดการเรียนรู้โดยอ้อมขึ้นได้ เป็นต้น

การเรียนรู้ทางการเมืองจะเกิดขึ้นโดยกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதทางการเมืองผ่านสถาบันต่าง ๆ และตัวการต่าง ๆ กัน บางตัวการก็มีบทบาทแน่ชัดเพื่อสร้างการเรียนรู้ทางการเมือง แต่บางตัวการก็มีบทบาทในการทำให้การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม ดังที่พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2526) กล่าวถึง ตัวการสำคัญในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาททางการเมือง

1. ครอบครัว บทบาทในการทำให้การอบรมกล่อมเกลาททางการเมืองที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของครอบครัว คือ การสร้างทัศนคติและทักษะเกี่ยวกับอำนาจ การมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต
2. สถาบันการศึกษา จะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับโลกทางการเมืองและบทบาททางการเมืองของตน เด็กจะได้เรียนรู้ถึงสถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่ชัดเจนมากกว่าการรับรู้ด้วยความรู้สึกทางอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้สถาบันการศึกษาซึ่งมีโรงเรียนและองค์ประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน หลักสูตร การเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตร ล้วนแต่มีผลต่อระบบการเมือง
3. กลุ่มเพื่อน มีบทบาทในการกระตุ้น หรือจูงใจ หรือกดดันให้สมาชิกมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กลุ่มยอมรับอยู่ โดยบุคคลจะรับเอาทัศนคติและความคิดของเพื่อนมาเป็นของตนเอง เนื่องจากการยอมรับนับถือหรือความต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม
4. กลุ่มอาชีพ บทบาทในการถ่ายทอดข่าวสารและความเชื่อถือ รวมทั้งประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ กลุ่มที่มีขนาดใหญ่มีความเหนียวแน่นและมีความจงรักภักดีสูง ก็จะมีบทบาทในการสร้างและปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองแก่สมาชิกมากขึ้น
5. สื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญในการกระจายข่าวสารและความเชื่อถืออันสังคมโดยตรงและทางอ้อม และยังสามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบความเชื่อทางการเมืองด้วย
6. สถาบันการเมือง มีบทบาทในการสร้างความนิยมเอียงที่จะเป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Participant Orientation) ต่าง ๆ

โดยสรุป สถาบันหรือตัวการที่ทำให้การเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรงและทางอ้อม มีอยู่ 6 ตัวการ ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และสถาบันทางการเมือง

ตอนที่ 3 ครอบครัวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญต่อระบบการปกครอง ไม่ว่าจะ เป็นระบอบใดก็ตาม ลักษณะครอบครัวย่อมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศแต่ละครั้ง สถาบันครอบครัวย่อมได้รับความกระทบกระเทือนตามไปด้วย แต่ครอบครัวจะไม่ถูกทำลาย แม้จะถูกเปลี่ยนแปลงแต่ครอบครัวก็ยังคงดำรงอยู่ด้วยความเรียบร้อย ดังนั้นสถาบันครอบครัว จึงเป็นสถาบันที่คงทนที่สุดสถาบันหนึ่งของมนุษย์และยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้

ความหมายของครอบครัว

Burgess กับ Locke (อ้างใน สุพิทวา สุภาพ, 2525) ได้ให้คำจำกัดความของครอบครัวว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. ครอบครัว ประกอบด้วย บุคคลที่มาอยู่ร่วมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรสแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ส่วนความผูกพันทางสายโลหิต คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก รวมทั้งบุตรบุญธรรมด้วย
2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่รวมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกันไปอยู่ต่างหาก สมัยโบราณครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก 3-4-5 ชั่วอายุคน ปัจจุบันครัวเรือน (โดยเฉพาะในประเทศพัฒนา) จะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วยสามีภรรยาและลูกหนึ่งหรือสองสามคนขึ้นไปหรือไม่เลย
3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการกระทำระหว่างกัน เช่น สามีภรรยา พ่อแม่ ลูก พี่น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเพณีของ

แต่ละแห่ง ซึ่งหมายความว่า ไม่ใช่เพียงต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต่างคนต่างมี ปฏิกริยาเชิงสัมพันธ์ต่อกัน เช่น รักกัน เอาใจใส่กัน สั่งสอนกัน จิตใจผูกพันกัน เป็นต้น

4. ครอบครัวถ่ายทอดรักษาวัฒนธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดและรับแบบของความ ประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เช่น ระหว่างสามีภรรยาและลูก และเมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรม ที่นอกเหนือไปจากครอบครัว ก็จะได้แบบของความประพฤติที่สมาชิกปฏิบัติต่อกันและต่อผู้อื่น

สรุป ครอบครัวเป็นกลุ่มบุคคลที่มาอยู่รวมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันกัน ทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม ซึ่งครอบครัวจะประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่มีความสัมพันธ์ทางเพศด้วยการเป็นสามีภรรยา โดยมีลูกหรือไม่ก็ได้

หน้าที่ของครอบครัว

คิงส์เลย์ (Kingsley, 1949) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ 4 ประการที่ สำคัญ ได้แก่

1. การผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคม
2. การเลี้ยงดูที่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในสังคม
3. การให้สถานภาพทางสังคม
4. การให้การศึกษามาให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ฮอลตัน และฮันต์ (Horton and Hunt, 1965) ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของ ครอบครัวไว้ 7 ประการดังนี้

1. การควบคุมกิจกรรมทางเพศที่สังคมยอมรับ
2. การผลิตสมาชิกเพื่อให้กับสังคม
3. การให้การศึกษามาให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
4. การให้ความคุ้มครองป้องกัน
5. การให้ความรักและความอบอุ่น
6. การให้สถานภาพทางสังคม

7. หน้าที่ที่เป็นหน่วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ส่วน เบกเกอร์ และฮิล (Becker and Hill, 1955) ได้แบ่งหน้าที่ของครอบครัวไว้ 7 ประการเช่นกัน ได้แก่

1. หน้าที่ผลิตประชากร
2. ป้องกันและให้การเลี้ยงดูเด็ก
3. ผลผลิตในทางเศรษฐกิจ
4. อบรมสั่งสอนเด็ก
5. ให้ความรู้แก่เด็ก
6. ให้การสนับสนุนการ
7. ให้ความรักใคร่ซึ่งกันและกันในครอบครัว

สรุป ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญต่อสังคม เพราะเป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมก่อให้เกิดความผูกพันกัน สร้างบรรทัดฐานของสังคมทั้งในด้านการอยู่ร่วมกันและการหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งสร้างสมาชิกใหม่เพื่อทดแทนสมาชิกเดิมที่ล้มหายตายจากไปและอบรมสั่งสอนให้สมาชิกเหล่านั้นได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม เพื่อให้สมาชิกสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้

การปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดแล้ว ประชาชนเองก็ต้องมีอุดมการณ์และมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยด้วย (พัชรี พิมพ์ภาคย์, 2535) การส่งเสริมให้ประชาชนมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยสามารถกระทำได้โดยการให้การศึกษ และการเรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ครอบครัวได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันหรือแหล่งของการเรียนรู้ทางสังคมและทางการเมืองที่สำคัญ เป็นแหล่งที่วัฒนธรรมทางการเมือง อันได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การที่ครอบครัวได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันหรือองค์การที่มีความสำคัญในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่เด็ก ก็เพราะ

เด็กเมื่อแรกเกิดมาส่วนใหญ่อั้วชีวิตอยู่ในครอบครัว มีโอกาสติดต่อกับบุคคลอื่นน้อย ดังนั้นแบบแผนของการคิด การกระทำ เด็กจะได้มาจากครอบครัว (Manhiem, 1975 อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531)

การเรียนรู้ทางการเมืองในวัยเด็ก

เนื่องจากกระบวนการในการเรียนรู้ รวมทั้งการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ก่อตัวมาตั้งแต่เริ่มต้นชีวิต นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาจึงได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาการพัฒนาของบุคลิกภาพและทัศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่การเลี้ยงดูในวัยทารก และการได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ในวัยต้นของชีวิต นักรัฐศาสตร์ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมืองก็ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทางการเมืองในวัยเด็กเช่นกัน เพลได้นักปรัชญาการเมืองยุคแรกกล่าวถึงการให้การศึกษาอบรมแก่เด็กว่า เป็นส่วนสำคัญต่อการที่เด็กจะเติบโตขึ้นอย่างเหมาะสมในประชาคมของตน และเสนอว่า ตั้งแต่ช่วงวัยเด็กเล็กจนไปถึงวัยรุ่นเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกว่าเวลาใดในการจะสร้างคุณลักษณะใด ๆ ขึ้นมา (Conger, 1973)

การศึกษาของ อเดลสัน และโอเนล (Adelson and O'Neill, 1966) พบว่าพัฒนาการในด้านการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กส่วนใหญ่นั้นเกิดขึ้นอย่างมากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 11-13 ปี หลังจากอายุ 13 ปี เด็กจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองที่ซับซ้อนขึ้นอีก โดยจะรับรู้ถึงโลกทางการเมืองรอบตัวเขา มีความเข้าใจต่อเหตุการณ์ทางการเมือง มีความเข้าใจต่อเหตุการณ์ทางการเมืองโดยตรง จะมีการรับรู้ข่าวสารข้อมูลและความรอบรู้ทางการเมืองมากขึ้น อีสตัน และเดนนิส (Easton and Dennis, 1969) พบว่า เด็กในวัย 13-14 ปี จะมองรัฐบาลและผู้ใช้อำนาจทางการเมือง เช่น ประธานาธิบดี คาราวจ ฯลฯ ในรูปที่เป็นอุดมคติน้อยลง

เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น เด็กจะมองสิ่งต่าง ๆ ในระบบการเมืองในแง่ความเป็นจริง (realist) มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ในความคิดของเด็กวัยนี้จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกการ

เมืองได้เกือบสมบูรณ์และมีโลกทัศน์ (outlook) ที่ไม่แตกต่างจากผู้ใหญ่มากนัก เด็กจะสามารถสร้างหรือรับเอาลักษณะทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ได้เกือบสมบูรณ์ (mature political self) อีสตัน และเฮลส์ (Easton and Hess, 1969) กล่าวว่า ช่วงอายุที่เด็กจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองจนเป็นสมาชิกของระบบการเมืองที่มีวิวัฒนาการทางการเมือง (maturing member) จะอยู่ในช่วงอายุ 8-13 ปี ความรู้สึกผูกพันชอบพอและความนิยมเอียงทางการเมืองต่าง ๆ จะก่อตัวอย่างมั่นคง ความรู้สึกผูกพันด้านอารมณ์เกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง สัญลักษณ์ทางการเมือง และอำนาจทางการเมืองจะได้รับการเสริมด้วยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ความรู้สึกชื่นชอบในฐานะวีรบุรุษและความรู้สึกมีบุญคุณจะลดลง

เฮลส์ และอีสตัน (Hess and Easton, 1942) ทำการศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนมัธยมปลายช่วงอายุ 14-18 ปี พบว่า "แม้ว่าในช่วงอายุนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติบางอย่าง แต่จากความเข้มข้นของทัศนคติที่สะสมมา ซึ่งปรากฏในเด็กวัยนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองได้มีมานานแล้ว และในช่วงอายุนี้เกือบจะก่อตัวได้รูปสมบูรณ์เต็มที่แล้ว

ในช่วงปลายอายุวัยรุ่น บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและเข้าใจทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ มากขึ้น มีการแสดงออกถึงความสนใจทางการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การสังเกตพรรคการเมืองและองค์การทางการเมืองต่าง ๆ แทปเปอร์ (Tapper, 1971) เสนอว่า ช่วงอายุนี้เป็นช่วงอายุที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นช่วงที่บุคคลกำลังจะออกจากครอบครัว โรงเรียน เพื่อเข้าสู่วงอาชีพการงาน ซึ่งจะเป็นจุดสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นช่วงที่จะสร้าง meaning identity และแสวงหาบทบาทที่เหมาะสมในสังคม

เวรท์ (Wirt, 1970) ได้สรุปพัฒนาการของการเรียนรู้ทางการเมืองออกเป็นหลายขั้นตอน คือ ในระดับพื้นฐานของการเรียนรู้ เด็กจะเรียนรู้ในด้านความผูกพัน การให้

ความเชื่อถือ และความจงรักภักดีต่อประเทศและชุมชน เรียนรู้ว่าคุณเป็นสมาชิกของชาติใด พวกใดเป็นของตน พวกใดเป็นกลุ่มอื่น ๆ ในระดับต่อมาการเรียนรู้ทางการเมืองจะเป็นการพัฒนาทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองในระดับสูงขึ้น เด็กจะมีทัศนคติที่เกี่ยวกับการเมืองโดยตรงและเฉพาะเจาะจงในขั้นสูงสุด เด็กจะมีพัฒนาการทางทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจอย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจงต่อปัจจัยผลิตผล (Output) ต่าง ๆ ของระบบการเมือง เช่น กฎหมายหรือนโยบายทางการเมือง เป็นต้น

รูปแบบการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก เฮสส์ และธอร์นีย์ (Hess and Torney, 1967) ได้เสนอไว้ 4 แบบด้วยกัน คือ

1. รูปแบบของการสั่งสม (Accumulation Model) ได้จากความรู้ ข้อมูล และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้มาจากการสอนโดยตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อม
2. รูปแบบของการถ่ายโยงระหว่างบุคคล (Interpersonal Transfer Model) เป็นลักษณะที่เด็กถ่ายโยงความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์มาจากบุคคลที่เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย เช่น บิดา มารดา ครู เพื่อน เป็นต้น
3. รูปแบบของการกำหนดค่านิยมของตนเอง (Identification Model) เป็นลักษณะที่เด็กกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของตน โดยได้รับอิทธิพลจากบิดามารดา ครู และบุคคลที่เด็กมีความสัมพันธ์ด้วย เช่น การรับเอาความคิดเห็นทางการเมืองของบิดาหรือมารดาเป็นขั้นตอน
4. รูปแบบพัฒนาการของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Development Model) เป็นลักษณะการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ หรือมโนทัศน์ทางการเมืองของเด็กที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการ เมื่อเด็กเติบโตและสามารถพัฒนาการรับรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างเต็มที่ เด็กจะสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่เป็นนามธรรมได้ชัดเจนขึ้น

เมื่อพิจารณาแนวของตัวการหรือสถาบันที่ให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่เด็ก ดอร์สัน และพรีวิทท์ (Dawson and Prewitt, 1969) เสนอว่า ในแต่ละขั้นตอนของ

พัฒนาการการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก ตัวการแต่ละตัวจะมีบทบาทต่าง ๆ กันในขั้นแรก ครอบครัวจะมีบทบาทส่งผ่านและสร้างความไว้มือเชิงทางการเมืองพื้นฐานมากที่สุด เช่น การผูกพันตนเองกับชุมชนทางการเมือง ครอบครัวจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กใน ช่วงแรกของชีวิต เด็กจะรับเอาความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการเมืองจากสิ่งที่ได้รับฟังจากครอบครัวและจะสร้างความรู้สึก ความเชื่อโดยเชื่อมโยงจากบุคคลและพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัวไปยังสิ่งอื่น ๆ ภายนอก

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เป็นตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่เป็นหน่วยงานสาธารณะหน่วยแรก โรงเรียนจะสามารถสร้างความไว้มือเชิงทางการเมืองที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองและค่านิยมที่เป็นความเห็นพ้องต้องกันในเรื่อง จาโรส (Jaros, 1973) ได้กล่าวว่า โรงเรียนในฐานะที่เป็นตัวการในการถ่ายทอดความรู้และทัศนคติทางการเมืองให้แก่เด็ก โดยจะถ่ายทอดใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะและวิธีการในการให้ความรู้ คือ ถ้าเป็นโรงเรียนที่ควรเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมาก ๆ แล้ว เด็กจะกล้าคิดกล้าแสดงความคิดเห็น
2. เกิดจากการเรียนการสอนโดยตรง เช่น วิชาที่สอนเกี่ยวกับการเมือง โรงเรียนก็จะช่วยสร้างความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ บางอย่างให้แก่เด็ก เช่น อาจจะสอนความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ลำดับขั้นของความเป็นมาหรือวิวัฒนาการของระบบการเมือง เป็นต้น

หลังจากที่เด็กและเยาวชนได้ผ่านการสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานต่าง ๆ ในช่วงแรกโดยครอบครัวและโรงเรียนแล้ว เด็กที่เติบโตขึ้นก็จะประเมินค่าสิ่งที่ได้รับมาในช่วงต้นของวัยรุ่นจากกลุ่มเพื่อน กลุ่มหุติยภูมิต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน กลุ่มอาชีพ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในระบบการเมือง ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต

กล่าวโดยสรุป จากการพิจารณาความหมาย ขั้นตอน การเรียนรู้ ตลอดจนประเภท หรือลักษณะของการเรียนรู้ทางการเมืองจากนักวิชาการทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างประเทศ แล้ว สามารถนำมาเป็นแนวทางการมองสังคมไทยได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ การที่วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยจะเป็นอย่างไรนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจะต้องมีขั้นตอนเป็นกระบวนการ เริ่มตั้งแต่ระยะเริ่มต้นในครอบครัวและต่อเนื่องมาในสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาล ดังนั้นการที่เราจะหวังสร้างประชาธิปไตยให้เกิดกับระบอบการปกครองของคนไทยนั้น ขั้นแรกเราต้องมีการปรับเปลี่ยนลักษณะบางประการของสังคมไทย (พลศักดิ์ จิรากรศิริ, 2524) จากนั้นประชาชนจะค่อย ๆ เรียนรู้การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไปเอง ซึ่งจะนำไปสู่การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อันจะมีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 4 หน่วยงานที่จัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน

ปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายแห่งที่จัดกิจกรรมและโครงการเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน หน่วยงานที่จัดกิจกรรมมาให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน ได้แก่

1. กระทรวงมหาดไทย

1.1 กรมการพัฒนาชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2533) มีโครงการพัฒนาประชาธิปไตย 3 โครงการคือ

1. โครงการจัดค่ายเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย การใช้ชีวิตและการทำงานร่วมกันภายในค่าย ตลอดจนปลูกฝังการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีให้กับเยาวชน กิจกรรมที่จัดทำ ได้แก่ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การบรรยายทางวิชาการ และการอภิปรายกลุ่ม

2. โครงการฝึกอบรมผู้นำศูนย์เยาวชนตำบล วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำ รวมทั้งอบรมให้เยาวชนได้

เรียนรู้หลักและวิธีการบริหารศูนย์เยาวชนตำบลและกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ หลักสูตรเป็นวิธีการ
ชั้นนำ เสนอแนะ ฝึกปฏิบัติให้เกิดทักษะ ระยะเวลาการอบรม ประมาณ 3-10 วัน

3. โครงการขยายฐานสู่ปวงชน และการดำเนินงานตามอุดมการณ์
แผ่นดินทอง มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รวมทั้งพัฒนาให้ประชาชน องค์กรประชาชน
อาสาสมัคร และกลุ่มต่าง ๆ ยึดมั่นหลักการประชาธิปไตยและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
และการบริหารงาน โดยกรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการกับ
ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น อาสาสมัคร พลังมวลชน เช่น กลุ่มเยาวชน สตรี กลุ่มอาชีพใน
หมู่บ้าน ตำบล

1.2 กรมการปกครอง มีโครงการจำนวน 1 โครงการคือ

โครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผบม.) มีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีจิตสำนึก
ทางการเมืองที่ถูกต้อง ตระหนักในความสำคัญของการออกเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งสามารถนำ
หลักการประชาธิปไตยมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยกรมการปกครองจัดให้มีชุดปฏิบัติการเพื่อ
เผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านชุดละ 4 คน จากอาสาสมัครในหมู่บ้าน เช่น ครู ผู้นำหมู่บ้าน
กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครทหารพราน สมาชิกอาสาสมัครรักษาดินแดน ผู้นำมวลชน เป็นต้น
ทำหน้าที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่ประชาชน (กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย, 2534)

1.3 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำโครงการ
ผู้นำเยาวชนให้แก่เยาวชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน อายุระหว่าง 15-25 ปี ที่มีภูมิลำเนา
อยู่ในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี รู้จักทำ
กิจกรรมเป็นหมู่คณะ รวมทั้งรู้จักนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่ใช้
ในการอบรมประมาณ 8 สัปดาห์ วิชาที่สอนได้แก่ หลักการบริหารกลุ่ม เกษตรกรรมเบื้องต้น
การช่างชาย และการช่างสตรี (อุดม เขยแก้วศรี, 2529)

2. กระทรวงศึกษาธิการ

2.1 กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีโครงการ 1 โครงการ คือ

โครงการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศึกษาและพัฒนาคุณธรรม วินัยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนนอกรโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนและประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ส่งเสริมพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม และเข้าใจในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กิจกรรมที่จัดทำ ได้แก่ ศึกษาวิจัยสภาพแวดล้อมในชุมชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน วัตถุประสงค์การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ คุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกทางการปกครอง ตลอดจนจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม วินัย และการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

2.2 กรมพลศึกษา

กิจกรรมยุวกาชาदनอกรโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดทำให้แก่เยาวชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยเปิดรับเยาวชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งชายและหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 19-25 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อุทิศตนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนได้มีโอกาสศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงวิชาชีพ หลักสูตรยุวกาชาदनอกรโรงเรียน ประกอบด้วย หลักสูตรพื้นฐาน ได้แก่ การกาชาด การบำเพ็ญประโยชน์ งานพัฒนาค่าย กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ฯลฯ ระยะเวลาในการอบรม 3 คืน 4 วัน หลักสูตรได้แก่ วิชาปฐมพยาบาล การวางแผนครอบครัว ฯลฯ หลักสูตรวิชาชีพ ได้แก่ วิชาการเกษตรและวิชาชีพเสริม ระยะเวลาในการอบรมประมาณ 30-200 ชั่วโมง (นางศรีใจชาญสุขกิจ, 2532)

3. กระทรวงกลาโหม

กรบ.กลาง (กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ) ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรมเยาวชนในท้องถิ่นกันดารและห่างไกลเส้นทางคมนาคม โดยจัดตั้งศูนย์เยาวชนแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแหล่งหรือสถานที่ให้เยาวชนได้มาร่วมชุมนุมประกอบกิจกรรมนอกเวลาเรียนตามปกติ หรือเพื่อให้การศึกษาพิเศษแก่เยาวชนที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนต่อ โดยจัดสอนวิชาชีพและความรู้ทั่วไป เช่น ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วินัยตนเองให้แก่เยาวชนในชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักการอยู่ร่วมกัน มีความรู้เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนอบรมศีลธรรม ความประพฤติและความจงรักภักดีต่อสถาบันอันสูงสุดทั้งสามของชาติ (จินตนา คักดีคู่ร่วม, 2529) โครงการที่จัดให้แก่เยาวชน มี 3 โครงการคือ

1. โครงการฝึกอบรมผู้นำสหกรณ์การเกษตร จัดให้ประชาชนได้เรียนรู้ถึงการปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม โดย กรบ.กลาง จัดตั้งเจ้าหน้าที่ไปดำเนินการอบรมให้การศึกษาแก่เกษตรกรก่อนที่จะจัดสหกรณ์ โดยจะเรียกคณะกรรมการหรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์มารับเข้ารับการอบรมสหกรณ์ละ 3 คน โดยได้รับความร่วมมือจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย โดยเน้นหนักการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ เช่น จัดให้มีการศึกษาดูงานนอกสถานที่ การทวารายงานอุปสรรคและปัญหาของสหกรณ์เสนอต่อที่ประชุม การเสนอแบบปรับปรุงสหกรณ์ และการฉายภาพยนตร์ประกอบ ระยะเวลาการฝึกอบรม 2 สัปดาห์

2. โครงการเยาวชนสัมพันธ์ กรบ.กลาง ร่วมกับกองบัญชาการตำรวจนครบาลและประชาชนผู้มีแรงใจศรัทธาจัดการฝึกอบรมเยาวชนสัมพันธ์ กรบ.กลาง โดยจัดเยาวชนอายุระหว่าง 10-25 ปี ที่อยู่อาศัยย่านประชาชื่นและบริเวณใกล้เคียงมาฝึกอบรม ระยะเวลาฝึกอบรม 6 วัน

3. โครงการพัฒนาการเคลื่อนที่ จัดสอนวิชาชีพและความรู้ทั่วไป เช่น ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วินัยตนเองให้แก่เยาวชนในหมู่บ้านในชนบท

4. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมการส่งเสริมการเกษตร มีโครงการ 1 โครงการคือ

งานกลุ่มยุวเกษตรกร กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตรรับสมัครเยาวชนทั้งชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 10-25 ปี เป็นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกร โดยมีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนชนบทได้เรียนรู้หลักวิชาการเกษตร เคหกิจเกษตรแผนใหม่ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วิธีการทำงานในรูปแบบกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวยุ และท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำ และบุคลิกภาพในด้านต่าง ๆ เพื่อการเป็นเกษตรกรที่ดีในอนาคต งานยุวเกษตรกร ได้แก่ การปลูกพืชไร่ การปลูกผัก การถนอมอาหาร การตัดเย็บเสื้อผ้า และการเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมของยุวเกษตรกร ได้แก่ การประชุมกลุ่มยุวเกษตรกร การฝึกอบรมยุวเกษตรกร การประกวดผลงานยุวเกษตรกรดีเด่น และการชุมนุมเข้าค่ายยุวเกษตรกร (กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, 2532)

5. สมาคม วาย เอ็ม ซี เอ

กิจกรรมค่ายพักแรม เป็นกิจกรรมที่จัดให้แก่เยาวชนเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งปลูกฝังให้เยาวชนอยู่ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักการทำงานเป็นทีม และรู้จักการแก้ปัญหาโดยกลุ่มด้วยความสมัครใจ และให้เยาวชนรู้จักการช่วยตนเอง (วารจณ์ ศาพาทย์, 2524)

6. ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

สหกรณ์เครดิตยูเนียน จุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกรู้จักประหยัดทรัพย์สินและนำเงินสะสมมาไว้ในเครดิตยูเนียน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และฝึกให้สมาชิกรู้จักใช้อำนาจอธิปไตยตามแบบประชาธิปไตย คือ สมาชิกต้องมาประชุม แสดงความคิดเห็น และออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการโดยยึดถือเสียงข้างมากเป็นคำตัดสินชี้ขาด (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ภาควิชาอาชีวศึกษา, 2529)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมหรือโครงการด้านประชาธิปไตยของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ส่วนใหญ่จะจัดในรูปแบบของการจัดกิจกรรมฝึกความเป็นผู้นำ การจัดกิจกรรมค่ายพักแรมเยาวชนและกิจกรรมสหกรณ์ เพื่อฝึกให้เยาวชนนอกระบบโรงเรียนรู้จักการทำงานโดยยึดหลักการประชาธิปไตย สำหรับกิจกรรมการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยโดยตรง ปรากฏว่ามีหน่วยงานจัดกิจกรรมด้านนี้ให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนน้อยมาก และหน่วยงานที่จัดก็มีเพียงหน่วยงานราชการเท่านั้น

ตอนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรปราการ

สภาพทั่วไปของจังหวัดสมุทรปราการ

จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดในบริเวณนครหลวงกรุงเทพมหานคร โดยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เป็นระยะทาง 25 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 890.2 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 2 ผังแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเป็นพื้นที่ด้านฝั่งตะวันออก 724.58 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ฝั่งตะวันตก 165.62 ตารางกิโลเมตร เนื้อที่จังหวัดคิดเป็นร้อยละ 0.173 ของพื้นที่ประเทศไทย จังหวัดนี้มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร
ทิศใต้	ติดต่อกับทะเลในอ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดสมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขาหรือป่าไม้ มีแต่ป่าชายเลน มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน และมีคลองมากมาย

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพดินฟ้าอากาศของจังหวัดสมุทรปราการเย็นสบายตลอดปี อุณหภูมิไม่ร้อนจัดในฤดูร้อน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยระหว่าง 26-29.8 องศาเซลเซียส เนื่องจากมีลมทะเลพัดผ่านเป็นประจำ ทำให้มีความชื้นในอากาศสูง อากาศไม่หนาวเย็นในฤดูหนาว และฤดูฝนก็มีฝนตกมากพอสมควร จึงมีสภาพภูมิอากาศที่อบอุ่น

ทรัพยากรธรรมชาติ

ยังไม่เปิดเผยว่า มีการค้นพบทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ ในจังหวัดสมุทรปราการ แต่ก็เป็นไปได้ว่า อาจมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติบริเวณชายทะเลและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

การปกครอง

จังหวัดสมุทรปราการแบ่งออกเป็น 4 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอพระประแดง อำเภอบางพลี อำเภอบางบ่อ และกิ่งอำเภอพระสมุทรเจดีย์

ประชากร

จังหวัดสมุทรปราการมีประชากรรวมทั้งสิ้น 908,806 คน จำแนกตามอำเภอ พบว่า อำเภอเมืองสมุทรปราการ มีประชากร 379,926 คน อำเภอพระประแดง มีประชากร 208,700 คน อำเภอบางพลี มีประชากร 164,898 คน อำเภอบางบ่อ มีประชากร 86,524 คน และอำเภอพระสมุทรเจดีย์ มีประชากร 69,329 คน สำหรับความหนาแน่นของประชากร พบว่า จังหวัดสมุทรปราการมีความหนาแน่นของประชากร 905 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรมากเป็นรองจังหวัดกรุงเทพมหานคร

และนนทบุรีเท่านั้น สำหรับอัตราเพิ่มของประชากรในจังหวัดสมุทรปราการเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 5.8 เนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมในเขตที่จังหวัดสมุทรปราการ และการย้ายถิ่นของประชากรเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครไปอยู่บริเวณชานเมืองและปริมณฑล

พื้นที่

จังหวัดสมุทรปราการมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 627,538 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่การเกษตร 306,852 ไร่ ที่อยู่อาศัย 9,027 ไร่ ที่อื่น ๆ จำนวน 239,248 ไร่ และพื้นที่ไม่ได้จำแนก 209,323 ไร่

สภาพเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกเป็นการเกษตร การอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม การเกษตร ได้แก่ धानา धानวนผัก धानวนผลไม้ धानอบลา-กุ้ง เป็นต้น การอุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งก่อสร้าง รถยนต์ เหล็ก ผลิตภัณฑ์โลหะ สิ่งทอ พลาสติก เคมีภัณฑ์ อาหารและเครื่องคั้ม เป็นต้น การพาณิชย์กรรม ได้แก่ การค้าปลีกและการค้าส่ง เป็นต้น

การคมนาคม

จังหวัดสมุทรปราการ มีการคมนาคมและการสื่อสารสะดวกสบาย เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีถนนสายหลักที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. ถนนสุขุมวิท (ทางหลวงหมายเลข 3) เป็นถนนสายเก่า จากบางนา เข้าตัวจังหวัดสมุทรปราการ เสียบชายฝั่งทะเลไปบรรจบกับเส้นทางบางนา-ตราด ที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ยาวประมาณ 12.9 กิโลเมตร นอกจากจะใช้เป็นเส้นทางคมนาคมแล้ว ถนนสายนี้ยังใช้เป็นคันกันทะเล เพื่อมิให้น้ำทะเลเข้าไปในคลองต่าง ๆ
2. ถนนบางนา-ตราด (ทางหลวงหมายเลข 34) ยาวประมาณ 12 กิโลเมตร ผ่านอำเภอบางพลี อำเภอบางปะอ สามารถใช้ประโยชน์ได้เช่นเดียวกับทางหลวงหมายเลข 3

3. ถนนเทพารักษ์ แยกจากถนนสุขุมวิท ที่สถานีตำรวจสำโรงเหนือไปยังอำเภอ บางพลี และอำเภอบางบ่อ
4. ถนนปู่เจ้าสมิงพราย แยกจากถนนสุขุมวิท ผ่านตำบลสำโรงเหนือไปทางทิศ ตะวันตกถึงฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา
5. ถนนเพชรหึง-บางกอบัว จากที่ว่าการอำเภอพระประแดง ผ่านตำบล ทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางพิง ตำบลบางกระเจ้า ตำบลบางกอบัว จดริมแม่น้ำ เจ้าพระยา ตรงกันข้ามกับท่าเรือคลองเตย
6. ถนนสุขสวัสดิ์ เป็นถนนใหญ่มาจากวงเวียนใหญ่ ผ่านอำเภอพระประแดง ไป ยังป้อมพระจุลจอมเกล้า ตำบลแหลมฟ้าผ่า มีถนนแยกเข้าองค์พระสมุทรเจดีย์ ริมฝั่งแม่น้ำ เจ้าพระยาตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ
7. ถนนบางพิง-แพรกษา (ทางหลวงหมายเลข 3116) ระยะทาง 9.7 กิโลเมตร ผ่านตำบลบางบึงไปยังตำบลแพรกษา อำเภอเมืองสมุทรปราการ

วัฒนธรรม

ชาวจังหวัดสมุทรปราการ โดยทั่วไปมีวัฒนธรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับจังหวัดใน ภาคกลาง เช่น วัฒนธรรมทางภาษา ก็ใช้ภาษาภาคกลาง และไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมในการ แต่งกาย การเคารพกราบไหว้ ความเป็นอยู่ การปลูกบ้านที่อยู่อาศัย การกินอยู่ ตลอดจน งานสังคมต่าง ๆ ก็มีวัฒนธรรมเช่นเดียวกับวัฒนธรรมของภาคกลางโดยทั่วไป สำหรับงาน ประเพณีนั้น จังหวัดสมุทรปราการมีอยู่หลายงานด้วยกัน เช่น งานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ งานประเพณีสงกรานต์พระประแดง และงานประเพณีรับบัวของชาวบางพลี เป็นต้น

ตอนที่ 6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ มีผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือเป็นความรู้ พื้นฐานที่สำคัญอยู่หลายเรื่อง ซึ่งสมควรที่จะนำมาเสนอไว้ในงานวิจัยเรื่องนี้ ดังนี้

หาญ อ้นวงศ์ (2511) ได้ศึกษาเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2511 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะ

สำรวจความเข้าใจและปัญหาการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอน วิชาหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่อง ประชาธิปไตยจากการเรียนในห้องเรียนทั้งในด้านการปกครองและการดำเนินชีวิตอย่าง ประชาธิปไตยมากพอควร

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2515) ได้ศึกษาลักษณะบางประการ ของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อศึกษาถึง สถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรค คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา มีอิทธิพลและมีบทบาทในการปลูกฝังลักษณะนิสัยของบุคคลตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อหลักการปกครองที่เชื่อบุคคลตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ครั้งนี้ยึดถือการศึกษาค้นคว้าจากตำราต่าง ๆ และการวิจัยภาคสนาม โดยนัยแบบสอบถาม แบบสอบถามประชากรในกลุ่มตัวอย่างตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ภาคละสองจังหวัด จังหวัดละสองอำเภอ โดยการสุ่มตัวอย่างประชากรจากประชาชน ครู นักเรียน และพระ ภิกษุ จำนวน 4,000 คน ผลการวิจัยพบว่า แม้ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบราชาธิปไตยมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นเวลานานกว่า 40 ปีแล้วก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยก็ยังไม่เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริง ความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น อาจเนื่องมาจาก สาเหตุหลายประการที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. สถาบันครอบครัวยังมีลักษณะโครงสร้าง แบบแผนการถ่ายทอดฝึกอบรมทาง วัฒนธรรมและการเมืองในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบที่ ต้องการ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองน้อยมาก ไม่ถึงขนาดที่จะเปลี่ยนทัศนคติทาง การเมืองของประชาชนให้มุ่งมาสู่ประชาชนและการรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวร่วมกันของ สังคมได้

2. สถาบันการศึกษา มิได้สอนและฝึกให้เด็กมีลักษณะประชาธิปไตยมากกว่าสิ่งที่ ถ่ายทอดเป็นปกติวิสัยว่า "ประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย" แม้ แต่หนังสือก็มีได้มีข้อความที่จะอธิบายถึงความคิด ตลอดจนลักษณะหรือองค์ประกอบของ

ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงอยู่ที่วิธีการสอนและวิธีการอบรม แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า ครูมิได้ให้ความสนใจหรืออธิบายลักษณะของระบอบประชาธิปไตยให้นักเรียนฟังอย่างชัดเจน นอกจากนั้นประชาชนชาวไทยที่ไม่รู้หนังสือหรือที่เคຍรู้ แต่ลืมไปจนกลายเป็นขาดความสามารถในการอ่านเขียนอยู่มีเป็นจำนวนมากกว่าร้อยละ 30 ของประชากรทั่วประเทศ

3. สถาบันศาสนา กล่าวได้ว่า โดยส่วนรวมแล้วไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางวิถีทางการปกครองของประชาธิปไตย โดยเฉพาะพุทธศาสนาไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางวิถีทางการปกครองของไทย แต่จะเข้าไปช่วยเหลือคำจูนและสนับสนุนให้ระบอบการปกครองของไทยเป็นไปอย่างราบรื่นมากกว่า

วีระวรรณ พิบูลย์ (2518) ได้ศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระหว่างเพศชายและเพศหญิง และระหว่างโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ และศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติจริงในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระหว่างเพศชายกับเพศหญิง และระหว่างโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทั้งโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน ส่วนการปฏิบัติจริงในระบอบประชาธิปไตยก็ไม่แตกต่างกัน

สุภาพร วิไลพันธ์ (2520) ได้ศึกษาความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นทางการเมืองอยู่ในอนุรักษนิยม ระดับการศึกษาของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีน อาชีพของบิดามารดาก็ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมือง การเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอนของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมือง ความแตกต่างระหว่างเพศไม่มีความสัมพันธ์กับความ

คิดเห็นทางการเมือง นักเรียนที่เคยเรียนภาษาจีนและไม่เคยเรียนภาษาจีน มีความเห็นทางการเมืองไม่แตกต่างกัน เป็นต้น

พระพงษ์ ศรีเทียนง (2524) ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนบ้านม่วง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และ 6 เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่คาดหวัง โดยเลือกศึกษาเรื่องการมีความรับผิดชอบ การเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจ การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น และการยอมรับในเหตุผล พบว่า จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมแสดงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองด้านวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวังเพียงเรื่องเดียว ได้แก่ การเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ความคิดรวบยอดที่ใกล้เคียงที่คาดหวัง ได้แก่ การใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจ ความคิดรวบยอดสูงกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นกลุ่ม การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล

ประโยชน์ หิรัญภัทร (2525) ได้ศึกษาทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตย การเคารพในเสรีภาพส่วนบุคคล การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีการมีความรับผิดชอบ การมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ และการมีความรักชาติ และเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะเหล่านั้น ทั้ง 6 ประการ และทัศนคติของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษากับครูอื่น ๆ ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยส่วนรวมไม่มีความแตกต่างกัน

ลาวัญย์ รักไทยดี (2529) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ในโรงเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า

1. โดยเฉลี่ยแล้วครูประถมศึกษา มีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนทั้งด้าน คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม อยู่ในระดับปานกลาง
2. เมื่อจำแนกในแต่ละด้าน พบว่า โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนด้านคารวะธรรมในระดับมาก ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรมอยู่ในระดับปานกลาง
3. เมื่อจำแนกตามระดับชั้นที่สอน พบว่า ครูที่สอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยด้านคารวะธรรมอยู่ในระดับมาก ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 และ 5-6 ที่การปฏิบัติด้านคารวะธรรมและด้านสามัคคีธรรม อยู่ในระดับมาก และด้านปัญญาธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

วิชณี พลารักษ์ (2531) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา ตามการรับรู้ของครูและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์รับรู้ว่ามีบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา รวมทั้งส่งเสริม โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับมาก และส่งเสริมโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและในชุมชนในระดับปานกลาง ส่วนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่ส่งเสริมนั้นส่งเสริมด้านการเคารพซึ่งกันและกัน และด้านการแบ่งปัน การมีส่วนร่วม และร่วมมือกันในระดับมาก แต่ส่งเสริมด้านการเชื่อมั่นในวิธีการแก้ปัญหาในระดับปานกลาง
2. นักเรียนรับรู้ว่ามีบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา รวมทั้ง

ส่งเสริมโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับมาก แต่การส่งเสริมโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนในระดับปานกลาง ส่วนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นส่งเสริมทุกด้านในระดับปานกลาง

3. บทบาทของครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา ด้านการรับรู้ของครูและนักเรียนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .01 โดยครูรับรู้ว่าคุณสมบัติบทบาทมากกว่าการรับรู้ของนักเรียน ยกเว้นการส่งเสริมโดยการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่ส่งเสริมด้านการเชื่อมั่นในวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งการรับรู้ของครูและนักเรียนไม่แตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยภายในประเทศส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย และการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่นักเรียนตามการรับรู้ของครูและนักเรียน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย พบว่า นักเรียนและนักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยมากพอสมควร

งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมือง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นทางการเมืองแบบอนุรักษ์ การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมือง

งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดรวบยอดค่าใกล้และสูงกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง

งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย พบว่า ส่วนใหญ่ครูรับรู้ว่าคุณสมบัติบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง สำหรับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยตามการรับรู้ของครูและนักเรียน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยครูรับรู้ว่าคุณสมบัติบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยมากกว่าการรับรู้ของนักเรียน

งานวิจัยในต่างประเทศ

นอกจากงานวิจัยในประเทศแล้ว ยังมีงานวิจัยในต่างประเทศที่สอดคล้องกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ดังนี้

ชไนแมน (Schneideman, 1965) ได้เสนอวิธีการให้ครูลูกฝังเด็กให้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองดีจากการปฏิบัติตนในแนวทางประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เข้าช่วย เช่น สโมสร โครงการ สภานักเรียน คณะกรรมการ นักเรียน สหกรณ์ สถานการณ์จำลองต่าง ๆ และกิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะทำให้ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนการปฏิบัติตนในแนวทางประชาธิปไตยได้ดีกว่าการเรียนรู้จากทฤษฎีในหลักสูตร เพียงอย่างเดียว

ในการจัดการเรียนการสอนในสหรัฐอเมริกา เพื่อฝึกอบรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นพลเมืองดีตามวิถีทางประชาธิปไตยนั้น ไฮส์แมน (Hiessman, 1966) ได้เสนอวิธีการให้เด็กได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองดีจากการปฏิบัติตนในแนวประชาธิปไตยโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เข้าช่วย เช่น สโมสร โครงการ สภานักเรียน คณะกรรมการนักเรียน และสถานการณ์อื่น ๆ ที่ต้องการความเป็นประชาธิปไตย มีการยอมรับนับถือและความร่วมมือกัน นักเรียนจะเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างจากสิ่งเหล่านี้โดยการเรียน เพื่อที่จะฝึกให้มี ความรับผิดชอบและตระหนักว่า พลเมืองดีต้องการการยอมรับนับถือหน้าที่และพันธะระหว่างกัน และกัน การยอมรับนับถือผู้อื่น ความซาบซึ้งในบริการที่หน่วยงานทางสังคมจัดทำ การใช้กระบวนการกลุ่มและโครงการเกี่ยวกับชุมชน สิ่งเหล่านี้จะถูกนำมาพัฒนาทักษะประชาธิปไตยให้กับนักเรียน

เลน (Lane, 1972) ได้ทำการวิจัยพบว่า พ่อแม่อาจจะถ่ายทอดความเชื่อทางการเมืองให้ลูกได้ 3 วิธีใหญ่คือ

1. พ่อสอนความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมทางการเมืองให้ลูกโดยตรง เช่น สอนว่าระบอบประชาธิปไตยดีหรือไม่ดี ใครเคยเป็นผู้นำประเทศบ้าง นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันคือใคร

2. ลูกอาศัยอยู่กับพ่อแม่ เพราะฉะนั้นเขาจะมีสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับพ่อแม่ ซึ่งมีโอกาสที่ทำให้คนที่มีลักษณะนิสัยคล้ายพ่อแม่ สิ่งแวดล้อมอาจหมายถึงเชื้อชาติของกลุ่มบุคคลที่เป็นเพื่อนบ้าน เช่น นิโกร ก็จะมีที่อยู่รวม ๆ กัน หรือฐานะของพ่อแม่ หมายความว่าเพื่อนบ้านก็ต้องมีฐานะคล้าย ๆ กัน เช่น คนรวย คนฐานะปานกลาง หรือคนจน สิ่งแวดล้อมยังรวมหมายถึง ชุมชนหรือที่ตั้งของชุมชน เช่น อยู่ในจังหวัดลาพูนตอนเหนือของประเทศ ถ้าพ่อแม่ที่อยู่ที่นั่นลูกก็จะเกิดที่นั่น และต้องอยู่ที่นั่นอย่างน้อยระยะหนึ่ง

3. วิธีการที่พ่อวางตัวในสายตาของลูกหรือวิธีการที่พ่ออบรมลูก สร้างบุคลิกภาพบางอย่างให้แก่ลูก ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของลูกโดยทางอ้อม อย่างเช่น บุคลิกภาพเผด็จการ เป็นต้น

ในสหรัฐอเมริกา เด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่นิยมในพรรครคพรรคหนึ่งก็มีแนวโน้มที่ว่า ลูกจะนิยมพรรคนั้นไปด้วย

ไฟร์คแมน (Friendman, 1973) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Participation in Democracy A Theory of Democracy and Democratic Socialization" เพื่อศึกษาทฤษฎีใหม่ ๆ ของระบอบประชาธิปไตยและการนำทฤษฎีเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทดลองกับเด็กนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา เมืองสติกโฮล์มในประเทศสวีเดน ผลการวิจัยพบว่า เด็กโตจะได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าและดีกว่าเด็กเล็กในช่วงเวลาเดียวกันและจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อมีพื้นฐานที่ได้รับมาบ้างในวัยเด็ก ผลการวิจัยพบว่าบ้านและโรงเรียนมีความสำคัญในการสนับสนุนเด็กให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้มากขึ้นด้วย

เอชแมน (Ehman, 1976) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Effects of Qualitative and Quantitative Educational Variables Upon The Political Socialization of High School Students" การดำเนินงานวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเมืองดีทรอยต์ ผลการวิจัยพบว่า

เด็กที่เรียนในชั้นเรียนที่ครูไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นจะมีลักษณะรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองหรือความรู้ทางการเมือง ตลอดจนความร่วมมือทางการเมืองน้อยกว่าเด็กที่เรียนในชั้นเรียนที่มีครูเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีการอภิปรายในการเรียน กล่าวคือ เด็กที่ไม่มีโอกาสเรียนกับครูที่ใช้การสอนแบบ Critical Inquiry จะไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ตกตียงปัญหาร่วมกับครูหรือเพื่อน ๆ ไม่ได้ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ และเด็กก็จะมีลักษณะของพลเมืองดีที่สมบูรณ์ตามวิถีทางแบบประชาธิปไตย

สรุปงานวิจัยในประเทศที่พบส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ ความเชื่อ ทศนคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน รวมทั้งวิธีการเรียนการสอน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เด็กเรียนรู้ความเป็นพลเมืองดีจากการปฏิบัติได้ ดีกว่าการเรียนรู้จากทฤษฎี เด็กที่เรียนกับครูที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นจะมีความรับผิดชอบและมีความรู้ทางการเมือง ตลอดจนความร่วมมือทางการเมืองมากกว่าเด็กที่เรียนในชั้นเรียนที่ครูไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ความคิดเห็น ความคิดรวบยอด ทศนคติ การเรียนรู้เกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่นักเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคิดว่าน่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกับผู้ปกครอง และเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกับเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน เพื่อจะได้ทราบว่ามีการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนมากน้อยเพียงใด และเป็นแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดงานวิจัย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ประชาชนจะต้องมีวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับระบอบการปกครองของประเทศ การที่ประชาชนมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยหรือนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกรอบการอบรมกล่อมเกลากองการเมืองและการเรียนรู้ทางการเมือง ดังนั้นการที่จะให้เยาวชนนอกระบบโรงเรียนซึ่งเป็นประชากรกลุ่มสำคัญและอยู่ในวัยที่เต็มไปด้วยพลังทั้งทางกาย การเรียนรู้ และความคิดให้มีความรู้ แนวคิดทัศนคติ และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแล้วจำเป็นต้องหาการปลูกฝังโดยการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองงานระบอบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนเหล่านี้ซึ่งการเรียนรู้ทางการเมืองสามารถทำได้ 2 วิธี คือทางตรงและทางอ้อม สถาบันสำคัญที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ก็คือครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนนอกระบบโรงเรียน และเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดกับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนมากที่สุด เยาวชนนอกระบบโรงเรียนจะเรียนรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมจากบุคคลที่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนใกล้ชิด ซึ่งก็คือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองเหล่านี้ ดังนั้นถ้าหากผู้ปกครองนำหลักการประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเยาวชนนอกระบบโรงเรียนก็ได้รับการปลูกฝังและส่งเสริมให้มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไปด้วย นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีหน่วยงานทางราชการหลายแห่งได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน เนื่องจากเยาวชนนอกระบบโรงเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับไม่ได้ศึกษาต่อเยาวชนนอกระบบโรงเรียนเหล่านี้อาจขาดการได้รับการส่งเสริมและฝึกฝนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเท่าที่ควร ดังนั้นหน่วยงานเหล่านี้จึงได้พยายามที่จะส่งเสริมและสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน และในขณะเดียวกันก็ฝึกให้เยาวชนนอกระบบโรงเรียนเหล่านี้สามารถพึ่งตนเองได้โดยการฝึกอาชีพให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน โดยผู้วิจัยได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2517) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคารวะธรรม

ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม ด้านวินัยธรรม และด้านคุณธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความละเอียด ชัดเจน และเหมาะสมมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่ภาควิชาบาลได้มีการปฏิบัติที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนมาน้อยเพียงใด วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยด้านใดที่ยังมีการปฏิบัติน้อยหรือไม่ได้ปฏิบัติ จะได้มีการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น และเป็นแนวทางให้สถาบันและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ปรับปรุงและพัฒนาบทบาทของตนเองในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น